

ANTROPOLÓGIA – GONDOLKODÁS – ALKOTÁS „Gyakorlatias bennfentesség” – Köszöntőkötet a 70 éves A. Gergely András tiszteletére

A. Gergely András (1952–2023) dinamikus és differenciált, az árnyalatnyi eltérésekre is érzékeny világ- és tudományképének, valamint a rá jellemző egyéni intellektuális alakulástörténet és folyamatos szellemi megújulás találó metaforája a „reneszánsz alkat/személyiség” kifejezés. A különböző magyarországi és határon túli oktatási intézményekben és kutatóintézetekben (Eötvös Loránd Tudományegyetem, MTA, Művelődéskutató Intézet, École des Hautes Études en Science Sociales stb.) hosszú időn át végzett, elmélyült oktatói tevékenysége és kutatómunkája, valamint nyitott, kreatív és támogató személyisége révén AGA – ahogyan a legtöbben ismertük – a hazai társadalom- és kultúrakutatás példaértékű, kivételes, „egyszemélyes intézményévé” vált. Az intellektuális intézményesedés vagy holdudvarosodás említett folyamatában (ahogyan AGA személyes kutatói problémaérzékenységének formálódásában is) kulcsfontosságú szerepet játszott a társadalmi és kulturális jelenségek megértésének összetett folyamata iránti, példamutató alázattal keveredő, intenzív kíváncsiság és tudásvágy.

Talán nem független ettől, hogy AGA – a kötet végén olvasható, Tibori Timea által készített „szakmatörténeti interjú” tanúsága szerint is, a könyvtár-pedagógia szak elvégzését követően – elsősorban önképzés révén, kezdetben mások által vezetett kutatásokba bekapcsolódva ismerkedett meg a társadalom- és kultúrakutatás komplex problémaérzékenységével és módszertanával, ennek minden hátrányával és előnyével együtt, majd formálta azokat a saját arcára. Vagyis az intézményesítettség keretei között kanonizált (szak)tudás kitaposott, kétségtelenül kockázatmentesebb ösvénye helyett az egyéni (ön)felfedezés és kreativitás (gyakran zsákutcákkal és hátraarcokkal tarkított, ám már-már korlátlan szabadságélményt kínáló, felszabadító erejű) rögzös útját járta. Amikor a szociológia szakra nem sikerült felvételt nyernie, „...akkor úgy döntöttem, hogy jó! Előbb fogok én a szociológián tanítani, minthogy elvégezném. És hát... a »képtelen jóslatok« is olykor beteljesülnek, ez valójában így is lett. Tehát sose végeztem szociológia szakot, de nagyon elszántan egy idő múltán azt gondoltam, hogy nekem ezt kell csinálni [...] Szóval nekem ez egy hosszú életszakasz volt, amikor attól vagy azért léteztem... hogy beletanuljak, holott »megtanulnom« nem lehetett” (577.).

Alighanem az intézményesített tudásátadásra jellemző intellektuális kényelem és automatizmusok (többnyire hasznos, a kreativitás katalizátoraként működő)

relatív hiánya, valamint a kutatói tekintet és érdeklődés intézményesített tudáskanonok általi irányításának mérsékelt jelenléte is szerepet játszott abban, hogy A. Gergely András szakmai érdeklődési/tevékenységi köreinek, illetve az általa kutatott témáknak rendkívül széles volt a palettája. Az előbbi a nyomdászatról a könyvtárosságon, a rádiózáson és a filmművészetén át az egyetemi oktatói és a kutatóintézeti kutatói munkáig terjedt, míg az utóbbi olyan kutatási területeket ölelt fel (a teljesség igénye nélkül), mint a tanya- és városkutatás, a könyvtárak szerepe a közművelődésben, a kisebbségsszociológia, az interkulturalitás, a filmantropológia, az európai integráció, a regionalizmus vagy a politikai antropológia/szociológia. Az AGA-i életmű további markáns, meghatározó vonásai voltak az írás/szakszöveg iránti intenzív elkötelezettség (a jelen ismertetés elkészítésének idején a *Magyar Tudományos Művek Tára [MTMT]* 2508 közleményt tart nyilván a neve alatt), valamint az empiria és a terep(munka) iránti alázat és ez utóbbiakhoz társított, megkülönböztetett jelentőség a világ és önmagunk megismerésének folyamatában: „...vágytam arra, hogy egy csomó kérdőívvél és egy hatalmas MK27-es magnóval elmenjek a messzi tanyára, meg Isten verte világokba, és kérdőíveket töltsék ki, és elemezzek, és kódutasítást csináljak vagy ellenőrizzek... igen, az empiria benyomakodása a létembe, az részben (és egy idő múltán) már igényné is vált...” (577.).

A 70. születésnapjára megjelent köszöntőkötet belső struktúrája épp a tematikus érdeklődés és elkötelezettség fent említett sokszínűségét próbálja kiemelni és reprodukálni azzal, hogy az A. Gergely András szakmai életműve szempontjából meghatározó jelentőségű témák „köré szervezi” az egyes strukturális egységeket.

A kötet elején változó hosszúságú *Köszöntők*, *portrék* kaptak helyet, amelyek (gyakran) oldottabb, kötetlenebb stílusa szerencsésen ellentételezi a később olvasható tanulmányok komolyabb hangvételét. Talán hasznos lett volna, ha a kötet végén olvasható, hosszabb AGA-interjú szövege az első szerkezeti egység elejére vagy végére kerül – így az olvasó hamarabb megismerkedhetett volna annak a lenyűgöző szakmai életműnek az alakulástörténetével, sokszínűségével és analitikus mélységeivel, amelyekre a többi tanulmány és maga a kötetszerkezet is reflektál.

A második szerkezeti egység az *Interdiszciplináris perspektívák* címet viseli, nyilvánvaló utalásként arra a kreatív és innovatív sokforrúsúságra és sokoldalúságra, amely az AGA-i tudományos problémaérzékenységet, kutatómódszertani perspektívát és kutatástörténeti beágyazottságot jellemzi.

A harmadik szerkezeti egység címe (*A kultúra átadása, közvetítése és a fordítás – az intézmények*) egyértelmű utalás azon kulturális és oktatási intézmények, illetve kutatóintézetek számosságára és változatosságára, amelyek munkájába A. Gergely András szakmai életútja során hosszabb-rövidebb ideig bekapcsolódott: az egykori Politikai Főiskola Könyvtárától a Magyar Rádióig, a Magyar

Televízió, a Népművelési Intézet, a Balázs Béla Stúdió és az Eötvös Loránd Tudományegyetemen át az École des Hautes Études en Science Sociales-ig vagy a Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézetéig.

A negyedik szerkezeti egység a *Kép és közvetítés*, az ötödik pedig a *Hang, tánc és közvetítés* címet viseli, amíg a kötet leghosszabb alegysége olyan – az AGA-i életműben megkülönböztetett jelentőséggel rendelkező – témák köré szerveződő fejezeteket foglal magába, mint a család, az etnikum, a felekezet, a lokalitás vagy a nemzet.

Végül, a köszöntő kötetet utolsó két szerkezeti egysége városantropológiával foglalkozó (*Városantropológiai megismerés és megértés*), valamint Európán kívüli kultúrákra fókuszáló tanulmányokat tartalmaz (*Távoli tájakon, távoli időkből*).

A kötet végén olvasható interjúban A. Gergely András – egyfajta életútösszegzésként – így fogalmaz: „...ha egy saját-életút vázlatot rövidre fogva, szavakba sűrítve megpróbálnék megrajzolni saját magamról, akkor [...] azt mondanám, hogy egy lokalitáskutatásból, azt kiegészítve, pontosítva, vagy beljebb jutva ennek révén egy etno-szféra leképeződéséből [...] jutottam el [...] az antropológiai, kulturális antropológiai, vagy politikai antropológiai, vagy valami hasonló típusú szakantropológiai gondolkodásmódok másságosságához” (590.). Az utóbbi idézetben markánsan megjelenő empiria-központúság, a tudományos kutatás és elemzés alaptulajdonságaiként felfogott alázat és sokrétű kíváncsiság, vagyis a hiteles szakmaiság mellett az A. Gergely Andrásra jellemző, manapság kifejezetten ritka „reneszánsz alkat” további hangsúlyos „építőkövei” a nyitott, érzékeny és interaktív személyiség, valamint a közvetlenségen, az elfogadáson és az empátián alapuló személyesség. Az általa maga után hagyott intellektuális űr „mélysége” akkor mutatkozik meg igazán, ha az emberi létezés e dimenzióit képesek vagyunk egy pillanatra egyetlen horizontba sűrítve szemlélni.

(Bali János – Papp Richárd – Povedák István – Szász Antónia – Tomory Ibolya szerkesztők: *Antropológia – Gondolkodás – Alkotás. A Gergely András köszöntése 70. születésnapja alkalmából*. Budapest: Magyar Kulturális Antropológiai Társaság, 2022, ISBN 9786156319029)

Berta Péter

tudományos főmunkatárs, Budapesti Gazdasági Egyetem Külkereskedelmi Kar
School of Slavonic and East European Studies, University College London